

prium, sed quadam similitudinis ratione translatum : « Et » estis in illo, inquit, repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis¹. » Per principatus enim et potestates superstilio gentilium vel Philosophi seducebant, prædicantes illam, quam vocant theologiam per elementa hujus mundi. Caput autem omnium Christum, principium omnium voluit intelligi, sicut ipse, cum ei dictum esset, « Tu quis es? » respondit. « Principium quia et lo- » quor vobis². Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine » ipso factum est nihil. » Mirabiliter autem vult eos esse horum velut mirabilium contemptores, cum eos ostendit corpus factos illius capitis, dicendo : « Et estis in » illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis. »

XXVI. Hinc jam ne umbris Judaismi seducantur, adjungit : « In quo etiam circumcisi estis, circumcissione » non manufacta in expoliatione corporis carnis³ : » vel, sicut aliqui habent : « In expoliatione corporis peccatorum carnis, in circumcissione Christi, consepulti ei in » baptismo, in quo et consurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis⁴. » Vide quemadmodum et hic corpus Christi eos ostendit, ut ista contemnant, cohærentes tanto capiti suo mediatori Dei et hominum Christo Jesu, et nullum falsum vel invalidum medium, per quod Deo cohæreant, requirentes. « Et » vos, inquit, cum essetis mortui in delictis et præputio » carnis vestræ⁵ : » præputium vocavit quod significatur præputio, hoc est delicta carnalia quibus expoliandi sumus. « Vivificavit, inquit, cum illo donans vobis omnia » delicta, delens quod adversus nos erat chirographum » in decretis, quod erat contrarium nobis⁶ : » quia reos

¹ Coloss. II, 10. — ² Joan. VIII, 25. — ³ Coloss. II, 11. — ⁴ Ibid. 12. —

⁵ Ibid. 13. — ⁶ Ibid. 14.

Lex faciebat, quæ subintraverat ut abundaret delictum : « Tollens, inquit, illud de medio et affigens illud cruci, » exuens se carne, principatus et potestates exemplavit, ficialiter triumphans eos in semetipso¹; » non utique bonos, sed malos principatus et malas potestates, diabolicas scilicet et dæmoniacas exemplavit, id est, exemplum de illis dedit, ut quemadmodum ipse se exuit carne, sic suos ostenderet exuendos carnalibus vitiis, per quæ illi eis dominabantur.

XXVII. Jam hinc diligenter attende quemadmodum inferat propter quod cuncta ista commemoravimus. « Nemo ergo vos, inquit, judicet in cibo; » tanquam propterea omnia illa dixerit, quia isti per hujusmodi observationes seducebantur a veritate, qua liberi fiebant; de qua dictum est in Evangelio : « Et veritas liberabit » vos², » id est, liberos faciet. « Nemo ergo vos, inquit, » judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, » aut neomeniæ, aut sabbatorum : quod est umbra futurorum³ : » hoc propter Judaismum. Deinde sequitur propter superstitiones Gentilium : « Corpus autem Christi, » inquit, nemo vos convincat⁴. » Turpe est, inquit, et nimis incongruum, et a generositate vestræ libertatis alienum : ut cum sitis corpus Christi, seducamini umbris, et convinci videamini veluti peccantes, si hæc observare negligitis. « Corpus ergo Christi, nemo vos convincat volens in humilitate cordis. » Hoc si per verbum græcum diceretur, etiam in latina consuetudine populari sonaret usitatus. Sic enim et vulgo dicitur, qui divitem affectat, thelodives, et qui sapientem thelosapiens, et cætera hujusmodi. Ergo et hic thelohumilis, quod plenius dicitur thelon humilis, id est, volens humilis, affectans humilitatem, quod intelligitur, volens videri humilis,

¹ Coloss. II, 15. — ² Joan. VIII, 32. — ³ Coloss. II, 17. — ⁴ Ibid. 18.

affectans humilitatem. Hoc enim talibus observationibus agitur, ut cor hominis velut religione humile reddatur. Addidit autem et «Culturam Angelorum,» vel sicut vestri codices habent, «Religionem Angelorum, quæ græce θερησια dicitur. Angelos volens intelligi Principatus, quos elementorum mundi hujus præpositos, in his observationibus colendos esse arbitrantur.

XXVIII. Nemo ergo vos, inquit, convincat cum sitis corpus Christi, volens videri humilis corde in cultura Angelorum, «Quæ non vidit inculcans.» Vel, sicut quidam codices habent, «Quæ vidit inculcans.» Aut enim sic dicere voluit: «Quæ non vidit inculcans:» quia homines ista suspicionibus et opinionibus agunt, non quod viderint ista esse facienda. Aut certe, «Quæ vidit inculcans:» id est, magna existimans, quia vidit ea quibusdam locis observari alibi ab hominibus, quorum auctoritati haberet fidem etiam ratione non reddita: et ideo sibi magnus videtur, quia ei contigit quorundam sacrorum videre secreta. Sed plenior sensus est, «Quæ non vidit inculcans, frustra inflatus mente carnis suæ.» Mirabiliter ibi eum dixit inflatum mente carnis suæ; ubi thelohumilem supra dixerat. Fit enim miris modis in anima hominis, ut de falsa humilitate magis infletur, quam si apertius superbiret. «Et non tenens, inquit, caput;» quod vult Christum intelligi; «Ex quo omne corpus compactum, et connexum subministratum et copulatum crescit in incrementum Dei. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi, quid adhuc velut viventes de hoc mundo decernitis¹?»

XXIX. His dictis inserit verba eorum, qui decernunt de hoc mundo, per has observationes quasi rationabiles, affectata vanitate humilitatis inflati: «Ne tetigeritis,

¹ Coloss. 11, 19 et 20.

» ne gustaveritis, ne attaminaveritis¹.» Reclamamus quod dictum est superius, ut hoc intelligamus. Non vult enim eos in his observationibus judicari, ubi dicitur: «Ne tetigeritis, ne gustaveritis, ne attaminaveritis. Quæ sunt omnia, inquit, in corruptionem per abusionem².» Omnia hæc, inquit, magis ad corruptionem valent, cum superstitiose ab eis abstinetur, ut eis homo abutatur, id est, non eis utatur. «Secundum præcepta, et doctrinas hominum.» Hoc planum est: sed quod sequitur multum requirit: «Quæ sunt quidem rationem habentia sapientiæ in observatione, et humilitate cordis, et vexatione corporis³:» vel sicut alii interpretati sunt: «Ad non parcendum corpori, non in honore aliquo, ad saturitatem carnis.» Cur, inquis, hæc dicit rationem habere sapientiæ, quæ ita reprehendit?

XXX. Dicam quod et ipse in Scripturis potes advertere, sæpe sapientiam positam etiam in sedibus mundi hujus, quam dicit expressius sapientiam hujus mundi. Nec moveat quod hic non addidit, mundi. Non enim et alio loco, cum ait: «Ubi sapiens, ubi scriba⁴,» addidit, hujus mundi; ut diceret: Ubi sapiens hujus mundi: et tamen hoc intelligitur. Sic et ista ratio sapientiæ. Nihil enim ab eis dicitur in hujusmodi superstitiosis observationibus, ubi non mundi hujus elementorum naturarumque rerum, ratio quædam sapientiæ reddi videatur. Nam et cum dicit: «Cavete ne quis vos decipiat per philosophiam⁵,» non ait, hujus mundi. Et quid est philosophia latine, nisi studium sapientiæ? «Sunt ergo,» inquit, ista rationem quidem habentia sapientiæ, id est, de quibus aliqua ratio reddatur, secundum elementa mundi hujus, et principatus ac potestates. «In observa-

¹ Coloss. 11, 21. — ² Ibid. 22. — ³ Ibid. 23. — ⁴ 1 Cor. 1, 20. — ⁵ Coloss. 11, 8.

» tione et humilitate cordis : » id est, agunt ista, ut superstitionis vitio cor humilietur. « Ad non parcendum » corpori; » dum fraudatur istis escis, quibus compellitur abstinere. « Non in honore aliquo ad saturitatem » carnis : » non quod honoratius illo magis quam illo cibo caro saturetur, cum ad ejus necessitatem non pertineat, nisi quolibet valetudini apto alimento refici atque fulciri.

XXXI. *Quæstiones de Evangelio. Responsio ad quæstionem, quomodo Christus post resurrectionem agnitus et non agnitus sit.* — De Evangelio inquisitio tua solet multos movere, quomodo Dominus post resurrectionem, cum in eodem corpore surrexit, a quibusdam qui eum noverant, utriusque sexus hominibus, et agnitus non sit, et agnitus sit. Ubi primum quæri solet, utrum in ejus corpore, an potius in illorum oculis aliquid factum sit, quo non possit agnosci? Cum enim legitur : « Tenebantur oculi eorum ne agnoscerent eum¹; » impedimentum quoddam agnoscendi videtur in luminibus factum esse cernentium : cum vero aperte alibi dicitur : « Apparuit eis in alia effigie², » utique in ipso corpore, cujus alia erat effigies, aliquid factum fuisse, quo impedimento tenerentur, id est, moram agnoscendi paterentur oculi illorum. Sed ego miror cum duo sint in corpore, quibus cujusque species agnoscat, lineamenta et color, cur ante resurrectionem, quod in monte ita transfiguratus est, ut fieret vultus ejus splendidissimus sicut sol, neminem movet eum usque ad tantam excellentiam fulgoris et lucis colorem sui corporis mutare potuisse; et post resurrectionem movet aliquatenus lineamenta mutata esse, ut non posset agnosci; et rursus eadem potentiae facultate, sicut tunc pristinum colorem, sic et post resurrectionem pristina lineamenta revocasse. Nam et illi tres

¹ Luc. xxiv, 16. — ² Marc. xvi, 12.

Discipuli, ante quorum oculos in monte transfiguratus est¹, non eum agnoscerent, si ad eos talis aliunde venisset : sed quia cum illo erant, ipsum esse certissime retinebant. At enim corpus ipsum erat, in quo resurrexit. Quid hoc ad rem? Nam illud utique ipsum corpus erat, in quo in monte transfiguratus est, et ipsum erat juvenis, in quo natus est : et tamen si quis eum repente juvenem vidisset, qui non nisi infantulum nosset, non utique agnosceret. An vero ad lineamenta mutanda non potest celeriter Dei potestas, quod potest per annorum moras hominis ætas?

XXXII. *Responsio ad quæstionem de Joan. xx, 17.* — Quod autem Mariæ dixit : « Noli me tangere, non » dum enim ascendi ad Patrem, » nihil aliud me intellexisse noveris, quam tu. Ita enim significare voluit tactum spiritalem, id est, accessum fidei se requirere, qua creditur eum excelsum esse cum Patre. Et quod ab illis duobus in fractione panis est agnitus, Sacramentum esse, quod nos in agnitionem suam congregat, nullus debet ambigere.

XXXIII. *Responsio ad quæstionem de verbis Simeonis. Luc. ii, 35.* — De verbis Simeonis, ubi ait virgini matri Domini : « Et tuam ipsius animam pertransibit framea, » in alia Epistola cujus exemplum etiam modo misi, dixi quid mihi videatur, quod etiam tibi inter cætera visum est. Et quod adjunxit : « Ut denudentur » multorum cordium cogitationes, » hoc intelligendum puto, quia per Domini passionem, et insidiæ Judæorum, et Discipulorum infirmitas patuit. Tribulationem igitur, gladii nomine significatam esse, credibile est, quo materna anima vulnerata est doloris affectu. Ipse fuit gladius in ore persecutorum, de quibus in Psalmo dicitur :

¹ Matth. xvii, 2.

« Et gladius in ore eorum¹. » Ipsi enim erant filii hominum, quorum dentes arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus². Nam et ferrum quod pertransiit animam Joseph³; pro dura tribulatione positum mihi videtur. Aperte quippe dicitur: « Ferrum pertransiit animam ejus, » donec veniret verbum ejus⁴, » id est, tandiu fuit in dura tribulatione, donec fieret quod prædixit. Hinc enim magnus est habitus, et ab illa tribulatione liberatus. Sed ne humanæ sapientiæ tribueretur, quod venit verbum ejus, id est, factum est quod prædixit, more suo Scriptura sancta Deo inde dat gloriam, et continuo subjungit: « Eloquium Domini ignivit eum⁵. »

XXXIV. Ut potui non defui interrogationibus tuis, adjutus orationibus tuis, et ipsis, quas misisti, disputationibus tuis. Cum enim interrogando disputas, et quæris acriter, et doces humiliter. Utile est autem ut de obscuritatibus divinarum Scripturarum, quas exercitationis nostræ causa Deus esse voluit, multæ inveniantur sententiæ, cum aliud alii videtur, quæ tamen omnes sanæ fidei doctrinæque concordent. Dabis sane veniam stylo meo multum festinanti, ut jam in navi constituto occurrerem perlatori. Filium autem nostrum Paulinum in Christi charitate dulcissimum, in hac potius Epistola resaluto, et paucis ut festinus exhortor, ut misericordiæ Domini, qui sciens dare auxilium de tribulatione, eum turbulentissima tempestate misit in portum, quo tu pelago tranquilliore permeasti, ipsi marinæ tranquillitati minime credens, et qui ejus rudimentis excipiendis atque nutriendis te dedit, gratias agat quantas potest, et omnia ejus ossa dicant: « Domine, quis similis tibi⁶? » Non enim uberiore fructu legit vel audit me docentem ac dis-

¹ Psal. LVIII, 8. — ² Id. LVI, 5. — ³ Gen. XXXIX, 20. — ⁴ Psal. CIV, 18. — ⁵ Ibid. 19. — ⁶ Id. XXXIV, 10.

serentem, vel quibuslibet exhortationibus accendentem, quam inspicit te viventem. Resalutant sanctam et sincerissimam benignitatem tuam conservi mei, qui mecum sunt. Condiaconus autem noster Peregrinus, ex quo a me profectus est cum sancto fratre nostro Urbano, quando episcopatus sarcinam subire perrexit, nondum remeavit Hipponem. Salvos eos tamen in nomine Christi, et litteris eorum et fama nuntiante cognoscimus. Compresbyterum Paulinum, et omnes qui tua præsentia in Domino perfruuntur, germano salutamus affectu.

EPISTOLA CL.

Dominarum honore dignissimis, merito illustribus et præstantissimis filiabus PROBÆ et JULIANÆ, AUGUSTINUS in Domino salutem.

Augustinus Probæ et Julianæ nobilibus viduis gratulatur de filia earum Demetriade, quæ virginitatis velum acceperat; agens gratias pro munusculo misso.

IMPLESTIS gaudio cor nostrum, tanto jucundius quanto charius, tanto gratius quanto citius. Vestræ namque stirpis sanctimoniam virginalem, quoniam quacumque innotuistis, ac per hoc ubique, fama celeberrima prædicat, velocissimum volatum ejus fidiore atque certiore litterarum nuntio prævenistis, et prius nos fecistis exultare de cognito tam excellenti bono, quam dubitare de audito. Quis verbis explicet? Quis digno præconio prosequatur, quantum incomparabiliter gloriosius atque fructuosius

¹ Alias CLXXXIX quæ autem 150 erat, nunc 242. — Scripta sub finem an. 413 aut init. 414.

habeat ex vestro sanguine foeminas virgines Christus, quam viros consules mundus? Nam volumina temporum, si magnum atque praeclarum est nominis dignitate signare; quanto est majus atque praeclarus cordis et corporis integritate transcendere? Magis itaque gaudeat puella nobilis genere, nobilior sanctitate, quod sit per divinum consortium praecipuam in coelis consecutura sublimitatem, quam si esset per humanum connubium prolem propagatura sublimem. Generosius quippe eligit Aniciana posteritas tam illustrem familiam beare nuptias nesciendo, quam multiplicare pariendo, et in carne jam imitari vitam Angelorum, quam ex carne adhuc numerum augere mortalium. Haec est uberior foecundiorque felicitas, non ventre gravescere, sed mente grandescere; non lactescere pectore, sed corde candescere; non visceribus terram, sed coelum orationibus parturire Dominarum honore dignissimae filiae, perfruamini in illa, quod defuit vobis; perseveret usque in finem, adhærens conjugio quod non habet finem. Imitentur eam multae famulae dominam, ignobiles nobilem, fragiliter excelsae excelsius humilem; virgines quae sibi optant Aniciorum claritatem, eligant sanctitatem. Illud enim quantalibet cupiditate quando assequentur? Hoc autem si plene cupierint, mox habebunt. Protegat vos incolumes et feliciores dextera Atissimi, domine honore dignissimae et praestantissimae filiae. Pignora sanctitatis vestrae, praecipue ipsam sanctitatem praecipuam¹, debito vestris meritis officio, dilectione Domini salutamus. Velationis apophoretum gratissime accepimus (11).

¹ Demetriadem virginem.

EPISTOLA CLI¹.

Domino merito illustri, et debito a me honore dignissimo filio
CÆCILIANO, AUGUSTINUS in Domino salutem.

Cæciliano significat sui erga illum animi studium veteremque amicitiam nihil imminutam esse: haudquam enim suspicari conscius ipsum fuisse impie crudelisque perfidiae a viro praepotenti (Marino Comite) perpetratae in caede duorum fratrum, quorum alter (Marcellinus tribunus) integerrimis erat moribus praeditus, et omnium Christianarum virtutum splendore ornatissimus.

I. QUERELA de me apud te litteris tuis indita tanto est mihi gratior, quanto plenior charitatis. Si ergo quod tacui purgare coner, quid conabor aliud quam ostendere te non habuisse causam, qua mihi succensere deberes? Sed cum id in te magis diligam, quod te mea reticentia es dignatus offendi, quam inter tuas curas nihil momenti habere credideram; causam meam deseram, si me purgare contendero. Si enim indignari non debuisti, quia non ad te scripserim; nihil me pendis, qui loquar-ne an taceam indifferenter feras. Porro quia me tacuisse moleste tulisti, indignatio ista, indignatio non est. Non itaque tam doleo me non praebuisse, quam gaudeo te nostrum desiderasse sermonem. Nam veterem amicum, et quod abs te taceri, sed a nobis oportet agnosci, talem ac tantum virum in peregrinis positum, curisque publicis

¹ Alias ccllx. quae autem 15x erat, nunc 3. — Scripta exeunte an. 413 aut ineunte 414.

laborantem, quod memoriæ fuerim, honori mihi est, non mærori. Ignosce igitur agenti gratias, quod me indignum non putasti, cui succenseres tacenti. Nunc enim inter tot et tanta negotia, non tua, sed publica, id est, omnium, non solum onerosas non esse, verumetiam gratas esse posse litteras meas credidi benevolentia tuæ, qua excellentiam vincis.

II. Cum enim accepissem mihi a fratribus Epistolam missam sancti et præcipuis meritis venerandi Papæ Innocentii, quam per tuam præstantiam ad me datam certis declaratur indiciis; ideo nullam tuam paginam simul advectam esse putaveram, quod scribendi et rescribendi cura nolueris, gravioribus rebus occupatus, obstringi. Nam utique consentaneum videbatur, ut qui mihi sancti viri scripta dignatus es mittere, ea sumerem adjuncta cum tuis. Hinc ergo statueram, non esse oneri litteras meas animo tuo, nisi esset necesse commendandi alicujus gratia, cui hoc negare non possem intercessionis officio; quæ solet nostra esse omnibus concedendi consuetudo, et quædam etiam importuna, non tamen improbanda, professio. Itaque feci. Nam amicum meum commendavi benignitati tuæ; a quo etiam sua rescripta jam sumpsi, agente gratias, quas et ipse ago.

III. Si quid autem de te mali existimarem, præsertim in ea causa (12), quam etiam non expressam, tamen mihi tua Epistola redolebat; absit ut ad te tale aliquid scriberem, ubi ullum vel mihi vel cuiquam beneficium postularem. Aut enim conticescerem, observans tempus ubi te possem habere præsentem: aut si litteris agendum putarem, illud potius agerem, et sic agerem, ut dolorem manifestare vix posses. Nam ideo post illius¹ impiam crudelemque perfidiam (cui etiam per tuam nobiscum

¹ Marini Comitiss.

participatam sollicitudinem frustra vehementer institimus, ne illo cor nostrum dolore percelleret, suam vero conscientiam tanto scelere trucidaret,) continuo sum a Carthagine profectus occultato abscessu meo, ne tot ac tanti, qui ejus intra ecclesiam gladium formidabant, violentis fletibus et gemitibus me tenerent, putantes meam sibi aliquid posse prodesse præsentiam; ut quem satis digne pro ejus anima objurgare non possem, pro illorum corporibus etiam rogare compellerer. Quam tamen eorum corporalem salutem satis parietes ecclesie muniebant. Ego autem duris coarctabar angustiis, quod neque ille me pateretur, qualem oporteret; et insuper facere cogere quod non deceret. Dolebam etiam graviter vicem venerabilis coëpiscopi mei tantæ rectoris² ecclesie, ad cujus pertinere dicebatur officium, post hominis tam nefariam fallaciam adhuc se præbere humilem, quo cæteris parceretur. Fateor, cum tantum malum nullo pectoris robore potuissem tolerare, discessi.

IV. Hæc esset et nunc silentii mei causa apud te, quæ fuit tunc discessionis meæ, si te apud illum egisse crederem, ut tam nefarias ulcisceretur injurias. Credunt ista qui nesciunt, quomodo et quoties et quæ nobis dixeris, cum anxia cura perageremus, ut quanto tibi familiarius inhærebat, quanto ad eum crebrius ventitabas, quanto sæpius cum solo colloquebaris, tanto magis curaret estimationem tuam; ne his, qui tui dicebantur inimici, talem exitum daret, ut nihil cum illo aliud egisse putareris. Quod quidem nec ego credo, nec fratres mei, qui te in loquelis audierunt, et auditu atque omni nutu viderunt signa benigni pectoris tui. Sed, obsecro te, ignosce credentibus: homines enim sunt, et in animis hominum tantæ latebræ sunt et tanti recessus, ut omnes

² Aurelii Cathaginesis.

suspiciosi cum merito culpentur, etiam laudari arbitrentur se debere, quod cauti sint. Causæ stabant, ab uno¹ eorum, quos teneri ille repente præceperat, gravissimam te passum fuisse injuriam noveramus. Frater² quoque ejus, in quo Ecclesiam maxime persecutus est, nescio quid duriter quasi proferens tibi respondisse dicebatur. Putabantur tibi ambo esse suspecti. Postulati cum abiissent, te illic remanente, et cum illo secretius, ut ferebatur, loquente, subito jussi sunt detineri. Amicitiam vestram non recentem, sed veterem, homines loquebantur. Famam confirmabat tantâ conjunctio, et tam assidua solius cum solo sermocinatio. Potestas illius magna tunc erat. Calumniæ facilitas radiabat. Non erat grande negotium procurari aliquem, qui diceret quod salute promissa dicendum ille mandasset. Omnia in tempore isto suffragabantur, ut etiam uno teste, tanquam invidioso et credibili crimine, sine jubentis discrimine quilibet de medio tolleretur.

V. Nos interea, quoniam rumor erat, quod ecclesiastica manus posset eos eripere, falsis promissionibus ludebamus, ut illo non solum quasi volente, sed etiam instante pro eis ad Comitatum episcopus mitteretur, ea pollicitatione interposita episcopalibus auribus, quod donec aliquid pro eis illic ageretur, nullum causæ illorum excitaretur examen. Postremo pridie quam ferirentur, venit ad nos præstantia tua, spem dedisti, qualem nunquam antea dederas, quod eos tibi posset concedere profecturo, cum illi graviter prudenterque dixisses, totum quod tecum tam assidue familiariter secretiusque loqueretur³, non te honorare potius quam gravere, atque ad id valere, quod communicato et pertractato inter vos mortis eorum

¹ Forte Apringio Judice. — ² Marcellinus Tribunus. — ³ Alias, loqueremur.

consilio, nemo dubitaret, quid post hæc omnia sequeretur. Quæ cum te dixisse nobis indicares, inter narrandum namque tendens in eum locum, ubi celebrantur sacramenta fidelium, stupentibus nobis ita jurasti te ista dixisse, ut non solum tunc, verumetiam nunc post tam horrendum inopinatum exitum, cum tuos omnes nutus recolo, nimis mihi impudens videar, si de te aliquid mali credam. Quibus tuis verbis sic eum permotum fuisse dicebas, quod velut familiare viaticum tibi eorum donaturus esset salutem.

VI. Unde testor dilectioni tuæ; postero die, quo illius parturitionis nefarius foetus est ortus, cum esset nobis repente nuntiatum illos e carcere ad eum judicem ductos, quanquam perturbati fuerimus, tamen ego considerans et quæ nobis pridie dixeras, et qui esset post illum exorturus dies, quoniam beati Cypriani erat pridiana solemnitas (13), existimavi quod etiam elegerit diem, quo et tibi postulata concederet, et universam Christi Ecclesiam repente lætificans, ad locum tanti Martyris ascendere voluerit, parcendi benignitate quam occidendi potestate sublimior; cum ecce nobis nuntius irruit, quo prius percussos esse nossemus, quam quomodo audirentur quærere valeremus. Provisus enim erat et proximus locus, non supplicii hominum deputatus, sed ornamento potius civitatis, ubi merito creditur propterea quosdam ante aliquot dies jussisse mactari, ne in istis invidiosa novitas esset: quos consilium fuit sic posse subripi Ecclesiæ, si non solum subito feriri juberebantur, verumetiam in loco proximo ferirentur. Satis itaque indicavit ei matri se inferre non timuisse cruciatum, cujus timuit interventum, Ecclesiæ scilicet sanctæ, inter cujus fideles in ejus gremio baptizatos et ipsum utique noveramus. Post hanc igitur tanti moliminis exitum, cum tam diligenter nobis-

cum actum esset, ut etiam per te, etsi nesciente te, pene securi et pene certi de salute illorum pridie fieremus: quis non talium, qualis hominum multitudo est, indubitatum haberet, etiam a te nobis verba data, illis animam ablatam? Ideo, sicut dixi, vir bone, etiamsi nos hoc non credimus, ignosce credentibus.

VII. Absit autem a corde, et qualicumque vita mea, ut apud te pro aliquo intercederem, vel a te cuiquam beneficium postularem, si te crederem tanti hujus mali, et tam consccleratæ crudelitatis auctorem. Sed plane fateor, si etiam posthac in ea familiaritate estis, in qua antea fuistis, pace tua sit liber dolor: multum nos quod nolebamus compellit credere. Est autem consentaneum, ut neque hoc credam, qui de te illa non credo. Amicus tuus inopinato successu repentinæ potestatis non magis persecutus est illorum vitam, quam tuam famam. Nec ista loquens, odia tua in illum, mei animi ac professionis oblitus, inflammo; sed ad fidiorem provoco dilectionem. Qui enim sic agit cum malis, ut eos malitiæ pœniteat, novit etiam indignatione consulere. Nam sicut mali obsunt assentando, ita boni adversando prosunt. Suam quippe animam eodem ferro, quo alios insolentissime accidit, gravius altiusque percussit: quod post hanc vitam, si non eam pœnitendo correxerit, et patientia Dei bene usus fuerit, invenire ac sentire cogetur. Sæpe autem vita præsens etiam honorum, Dei iudicio malis eripienda permissa est, ne talia perpeti putaretur malum. Mori quippe in carne quid potest obesse morituris? Aut quid agunt, qui mori timent, nisi ut paulo posterius moriantur? Quidquid obest morientibus, ex vita non ex morte contingit; in qua si tales animas habuerint, qualibus Christiana gratia subvenitur, non sane mors eorum vitæ bonæ occasus fuit, sed melioris occasio.

VIII. Et majoris (14) quidem mores apparebant huic sæculo amiciores esse quam Christo. Quanquam et ipse juvenilem prius sæcularemque vitam uxore ducta, non parva ex parte correxerat. Non tamen fortasse misericors Deus fratris eum esse in morte comitem nisi miserans voluit. Ille vero alius religiose vixit, et multum corde vitæque Christiana. Hæc eum fama præcessit, ut in causa Ecclesiæ sic veniret (15), hæc consecuta est cum venisset. Quæ illi vero probitas in moribus, in amicitia fides, in doctrina studium, in religione sinceritas, in conjugio pudicitia, in iudicio continentia, erga inimicos patientia, erga amicos affabilitas, erga sanctos humilitas, erga omnes charitas, in beneficiis præstandis facilitas, in petendis pudor, in recte factis amor, in peccatis dolor? Quantum decus honestatis, qui splendor gratiæ, quæ cura pietatis, quæ in subveniendo misericordia, in ignoscendo benevolentia, in orando fiducia? Quod salubriter sciebat, qua modestia loquebatur? Quod inutiliter nesciebat, qua diligentia scrutabatur? Quantus in eo contemptus rerum præsentium? Quanta spes, et desiderium honorum æternorum? Ne relictis omnibus sæcularibus actionibus susciperet cingulum militiæ christianæ, vinculum præpediebat uxorium, quo jam innodatus cœperat concupiscere meliora, quando jam non licebat illa, quamvis inferiora, disrumpere.

IX. Quodam die frater ejus, cum jam pariter in custodia tenerentur, ait illi: « Si ergo hæc pro meritis patior peccatorum meorum; tu, cujus vitam novimus, tam attente ferventerque¹ Christianam, quibus malis meritis ad ista perductus es? » At ille: « Parvum-ne, inquit, mihi existimas conferri divinitus beneficium, (si tamen hoc testimonium tuum de vita mea verum est,) ut hoc

¹ At. frequenterque.